

växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

Backklöver

Nr 3
1992
Årg.10

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst).

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 1992 är 55 kr för dig som inte är medlem i SBF. 5 kr av denna avgift går till medlemskap i SBF. Om du redan är medlem i SBF, genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift (SBT), är årsavgiften 50 kr. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

Prenumeration på SBT beställs genom Britt Snogerup, Botaniska museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund, postgiro 446 50 72 - 9. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 420 sidor. Prenumerationsavgiften för 1992 är 210 kr.

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Bengt Stridh, 6:e Bjurhovdagången 36, 1 tr, 723 53 Västerås, 021/84 23 07
Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1A, 803 20 Gävle, 026/12 46 31
Rosa Wallgren, Källparksgatan 2, 754 32 Uppsala, 018/21 04 29
Mats Wedin, Gnejsvägen 7 A, 752 42 Uppsala, 018/55 22 39

GÄBS styrelse 1992

Ordförande	Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10 Arbrå	0278/400 57
			telefonsvarare och fax:	0278/409 59
Vice ordf.	Peter Ståhl	Lugna Gatan 74	802 30 Gävle	026/14 59 68
Sekreterare	Jens Hansen	Bondarv 2242	820 40 Järvsö	0651/470 87
Kassör	Stefan Olander	Björkhamreg. 8D	821 31 Bollnäs	0278/155 31
	Bengt Stridh	adress enligt ovan		
	Björn Wannberg	Ornvråksvägen 7	756 52 Uppsala	018/32 07 59
	Åke Ågren	Ringvägen 9 E	826 00 Söderhamn	0270/105 03
suppleant	Berit Berglund	Glaciärvägen 3	803 33 Gävle	026/11 42 78
suppleant	Leif Kihlström	Getryggen 6	810 41 Forsbacka	026/430 03

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapetets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska floran i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlasrutor. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Kjell Wallin som handhavare av florarutor och Birgitta Hellström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 224 medlemmar varav 8 familjemedlemmar (1992-09-24).

En fin säsong

Barbro Risberg

De senaste åren har vädret spelat oss många spratt, åtminstone om man jämför med vad man skulle förvänta sig. Kanske är det de milda vintrarna och den fantastiska sommaren i år som väckt slumrande frön och sporer till liv. All växtlighet har varit gynnad. Vi hade en fantastisk blomning under vår och försommar. De enda arter som missgynnades var torrbacksväxter och myrväxter. Nu kan vi njuta av en fruktsättning, som är unik för våra trakter. Är det de gynnsamma omständigheterna eller är det slumpen som gjort att det dykt upp en del spännande arter här hos oss i Torsåker?

Nästrot

Redan i slutet av februari inbjöd vädret och avsaknaden av snö till långa skogspromenader. Redan under hösten hade vi hittat ett nytt rikområde i skogen, där det fanns ett ordentligt inslag av högvuxna askar bland granarna. Vi bestämde oss för att leta efter tickor i området. Det var så våra ögon föll på några rätt korta, kraftiga vinderståndare av någon orkidé. Den verkade inte bekant, så det var bäst att titta närmare på den. Den slutsats vi kom till var att det måste vara nästrot. Efter lite sökande fann vi sammanlagt 7 fröställningar, i detta lilla fukthål i granskogen. Det var med förväntan vi inväntade sommaren. Tyvärr så har inte nästrot blommat i år. Säkert beror detta på att skogsmarken varit så torr. Det finns inte mycket annat att göra än att vänta till nästa säsong, men den som väntar på något gott

Som ett annat exempel på vad torkan kan innebära kan jag göra en jämförelse mellan den här försommaren och den föregående. På en liten myr där jag förra året räknade till över 200 spindelblomster, var det i år med stor möda som det gick att få ihop till en handfull.

Kambräken

Sedan dröjde det till maj innan det var dags för nästa spännande fynd. I samband med en exkursion i Naturskyddsföreningen i Hofors nämnde Stig Höglom

Gefle Dagblad lördag 8 augusti 1992

Ovanlig växt funnen i Hofors

Kambräken, en liten ormbunke, är tvivelsutan Gästriklands ovanligaste växt.

Den enda plantan som påträffats står i storskogen i Hofors.

Upptäckaren, Stig Höglom, tillhör skaran av anonyma mycket kunniga botanister som årligen gör fynd och tillför värdefull information om vår flora.

– Jag kände direkt igen den, säger han.

Bland andra ovanliga fynd jag gjort är åkerbär och myskmåra.

Foto: ULF GRANSTRÖM
Gästriklands enda. Så ser Gästriklands mest sällsynta växt, kambräken, ut. Den finns bara i ett exemplar i Hofors-skogarna.

att han hade hittat kambräken. Några dagar senare var vi med honom dit och beskådade den ensamma plantan i storskogen. Den stod intill en gammal körväg. Det var ganska fuktigt och vår kambräken växte i kanten av några vitmosstuvor. Där fanns också några plantor av kärrviol och hultbräken, som indikerade fukt, och dessutom blodrot, vitsippa och ekbräken. Marken sluttade något och runtom stod höga granar. Detta är det första fyndet av arten i Gästrikland.

Skogsklocka

En del arter har man ett speciellt förhållande till. För mig har det t ex gällt skogsklockan. Sedan jag såg den vid en GÄBS-exkursion i Hedesunda för många år sen, och sedan jag blivit medveten om ett par äldre fynd i min socken, har jag alltid haft den i bakhuvudet. Eftersom sommar efter sommar passerat och jag inte sett den hade jag nästan dragit den slutsatsen att den inte längre fanns kvar i Torsåker. Plötsligt så stod den bara där stolt, högvuxen och i bästa blomning. Det var i vägkanten bortom byn Nystilla på vägen mot Åsmundshytte fäbodrar. Sju exemplar och massor med småplantor inför nästa säsong. Det här inträffade en av de sista dagarna i juni. I början på augusti hittar vi ett nytt exemplar med många småplantor runt ,vid en skogsväg nära Hofors. Ett trevligt återseende !

Flotagräs

Värmen har ju inbjudit till att söka upp vatten. Det har lett till att vi återfunnit en del vattenväxter , som är omnämnda sedan tidigare, men som har varit nya

bekantskaper för oss. Så fann Lennart vid kontroll av lommarnas häcknings framgång i Nyhytte-Dammsjön ett jättebestånd av blommande flotagräs. Jag har själv varit ute och simmat bland de slingrande , bara några millimeter breda bladen, och samlat in blommande exemplar till herbariet. De långa smala bladen bildar ett mycket vackert mönster på vattenytan. Trots att bladen är så smala ger bladmattorna ett massivt, klargrönt intryck.

Trubbnate och långnate

Vid paddling i Särstasjön samlade vi in trubbnate och långnate. Båda arterna är visserligen sedda i socknen förut, men det var längesen. För 101 år sen, alltså 1891, fann K. Brandt trubbnaten i Eltebosjön. Det har nu gått 114 år sen A. Norin fann långnaten i Tjärnäs 1878. Det måste rimligen ha varit i den numera utplånade sjön Tjärnan, som sänktes och försvann sommaren 1907 . Förmodligen har väl dessa båda arter levt i en undanskymd tillvaro i Hoåns vattensystem under hela mellantiden. Det känns fint att veta att de fortfarande finns där.

Trådklöver

En lördagkväll sent i juli ringde Margareta Kling till mig och berättade att hon hittat en gul klöver i sin gräsmatta. Jag tyckte det lät så intressant att jag åkte ut för att titta på den. Tillsammans kom vi fram till att det måste vara trådklöver. Där stod en tät samling av ett tiotal plantor, på hävdad naturlig gräsmark i utkanten av hennes tomt. Hon har en gammal jordbruksfastighet,

och klövern har väl en gång kommit in med frövaror. Trådklöver är aldrig tidigare anträffad i Gästrikland.

Ekorrkorn, vägsenap och sandvita

Det har det också dykt upp några tillfälliga fynd av arter som är kulturspridda , och har det gemensamt att de aldrig förut är sedda i vår socken. Så har vi sett ekorrkorn på Ovakos bangård, vägsenap som ogräs i en rabatt och sandvita på en torr gräsmatta i en väggkant.

Det här är några exempel på dynamiken i Torsåkersfloran. Det är inte utan att det ligger spänning i att upptäcka nyheter i det som delvis är så välkänt !

Trådklöver

Spjutskråp i Gästrikland

Gunnar Nilsson

Spjutskråp *Petasites spurius* är väl en art som man inte väntar sig att finna i vårt landskap. Enligt våra vanliga floror är den rar och förekommer endast i Skåne, på Öland och Gotland, på Åland och på några få lokaler i Danmark.

Det första fyndet i Sverige gjordes av Retzius 1799 vid Ringsjön i Skåne, men annars tycks den vara en havsstrandsväxt. När därför spjutskråp nu finns på en lokal på Norrlandet, vid Gävlebuktens norra strand, ungefär 5 km NO om Gävle hamn, i en badvik vid Storsand, kan en rapport vara motiverad.

Under sommaren 1991 gjorde Anna Wedin på uppdrag av Gävle kommun en naturinventering av Norrlandets strandområde och i samband med detta lämnade hon till Projekt Gästriklands Flora en del uppgifter om växtlokaler. Bland dessa fanns också en notering om spjutskråp på stranden av Brädviken (Storsand). Då hon inte gjort några kommentarer till sitt fynd och då detta dessutom gjorts så sent som i september frågade man sig naturligtvis om det möjligen kunde föreligga ett misstag, inte minst då hon uppgav att bladformen varit avgörande.

Vi beslöt därför att t.v. avvakta med att föra in fyndet i databasen tills vi gjort ett

kontrollbesök, vilket skedde den 14 maj i år. Detta ansågs som en lämplig tidpunkt eftersom pestskråp i Stadsparken då stod i full blom och blommande exemplar skulle underlätta artbestämningen.

På den uppgivna lokalen fann man då på flera ställen små silverglänsande bladtappar som stack upp ur sanden och även en del större spjutformade blad med silvervitt ludd på framför allt undersidan. Någon vecka senare hade bladen blivit större och nu fanns det även 6 stycken blommande ex. med ett utseende som helt stämde med beskrivningen i flororna. Blomställningens byggnad liknar den hos pestskråp men blommorna är vitgröna i stället för röda.

Det råder alltså ingen tvekan om att det rör sig om det sällsynta spjutskråpet. Herbariebelägg och foto togs.

Närså småningom alla plantor kommit upp visade det sig vara fråga om 1000-tals blad men endast 6 blomställningar utbredda över ett flera hundra kvm stort område. De växer framför allt i sanden ovanför den långgrunda stranden, innanför och i den breda vassbården, men har också brett ut sig längre upp på stranden, där de växer tillsammans med björk- och alsly, havtorn, älggräs och

kabelleka.

Det förekommer också bladhögre upp i grässvål med bl.a. maskros och humleblomster.

Spridningen tycks ske huvudsakligen vegetativt med långa kraftiga utlöpare.

Man frågar sig naturligtvis hur denna sällsynta art hamnat i denna badvik?

I tillgängligt herbarie- och litteraturmaterial finns det en uppgift om tidigare förekomst i landskapet, nämligen i en artikel i SBT av Fredrik Dahlstedt 1915, BIDRAG TILL KÄNNEDOMEN OM VEGETATIONEN I GESTRIKLAND.

I ett avsnitt om ruderalväxter som han iakttagit i Gävle hamnområde under åren 1905-1915 nämner han bland andra "tillfälliga kulturflyktingar som kunnat hålla sig längre tid" även spjutskråp.

Ingen av de många botanister som senare rapporterat om floran i hamnen har emellertid nämnt spjutskråp.

Hur länge har den då funnits här på denna lokal? Ja utbredningen talar väl för att den måste ha funnits här ganska länge och vid samtal med sommarstugägare i närheten bekräftas detta. En av dessa uppgav också att en tidigare i Gävle bosatt känd amatörbotanist, Gunnar Dalhjem, vid ett besök för "många år sedan" påpekat att det rörde sig om en ovanlig växt. Vid telefonsamtal med Gunnar Dalhjem bekräftar han också att det måste ha varit för 15-20 år sedan.

Att den huvudsakligen vuxit inne i vassbården kan kanske förklara att ingen

botaniskt intresserad reagerat. Efter den korta och tidiga vårdebuten ser den dessutom ut som "vanlig spjutskråp" men tittar man närmare på bladen ser man att de är spjutformade, - det gjorde i varje fall Anna Wedin!

Medlemsregister september 1992

för Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS)

lokalförening till Svenska Botaniska Föreningen

224 medlemmar varav 8 familjemedlemmar

GÄBS behöver ditt stöd. För bara 25 kr blir du *familjemedlem i GÄBS* (som familjemedlem får du ingen tidskrift).

Adressändringar sänds till Bengt Stridh

Johan Abenius	Svedviksvägen 29	149 43	Nynäshamn
Astrid Ahlner	Tiundagatan 56 A	752 30	Uppsala
Ingrid Alm-Elmeborg	S Kopparslagargatan 16B	802 51	Gävle
Anders Andersson	Box 29	820 50	Los
Bert Andersson	Fabriksgatan 8	784 68	Borlänge
Folke Andersson	Postvägen 121	820 22	Sandarne
Gullan Andersson	Åkerslundsvägen 18	810 22	Årsunda
Gunnar Andersson	Ängsvägen 4	826 35	Söderhamn
Bo Appel	Dalgatan 1B	824 00	Hudiksvall
Gunnel Aronsson	Solbergaleden 6	810 10	Torsåker
Mora Aronsson	Rymdgatan 71	195 55	Märsta
Lars Asklund	Baldersgatan 14	713 32	Nora stad
Mats Axbrink	Blockvägen 34 B	824 00	Hudiksvall
Gunnar Bakken	Barrvägen 1	803 57	Gävle
Björn Belfrage	Fjärde Tvärgatan 51	802 82	Gävle
Berit Bellander	Furumovägen 17F	803 41	Gävle
Berit Berglund	Glaciärvägen 3	803 33	Gävle
Magnus Bergström	Jungfrugatan 50 nb	114 44	Stockholm
Anders Bertilsson	Box 28	565 00	Mullsjö
Lars Björs	Skålbo 4158	820 40	Järvsö
Gunnar Bodlund	Kaptensgatan 9A	826 00	Söderhamn
Lars Bonde	Rimfrostgatan 33	802 74	Gävle
Roland Borgström	Floravägen 3 G	437 31	Lindome
Lennart Bratt	Linnevägen 23A, 1 tr	791 32	Falun
Agneta Brendt-Larsson	Kolemovägen 29	824 00	Hudiksvall
Anita Brink	Sicksackvägen 17, 3tr	803 33	Gävle
Harald & Greta Brodin	Storgatan 27 B	824 00	Hudiksvall
Kerstin Bryntse-Andreassen	Slättlandsvägen 5	810 32	Lingbo
Urban Carlbäcker	Murmästargatan 33B	802 70	Gävle
Carl-Eric Carlsson	Föränge 1067	820 40	Järvsö
Mats Carlsson	Grefsen Allé 4A	N-0488	Oslo NORGE
Berndt Carrington	Hästbergsringen 18	791 36	Falun
Börje Cedermark	Norrlandsvägen 73C	821 00	Bollnäs
Gösta Cederstrand	Fors 316	810 20	Österfärnebo
Anna Dahlbeck	Hålsjö 8484	820 64	Näsviken
Nils Dahlberg	Regementsgatan 30	831 35	Östersund
Anne-Marie och Göran Dahlbäck	Gråbergsvägen 20	805 95	Gävle
Bengt Danielsson	Kremlevägen 3	756 46	Uppsala
Per-Erik Danielsson	Sunnerstavägen 7	821 41	Bollnäs
Peter Danielsson	Stöpsjöhyttan	682 00	Filipstad
Kaj Davidsson	Hjalmars väg 15	289 00	Knislinge
Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10	Arbrå
Ingemar Echard	Box 346	820 03	Viksjöfors
Janne Edelsjö	Strandvägen 31	791 42	Falun

Malte Edman	Långängesvägen 2	820 10 Arbrå
Anna-Lena Edorsdotter	Baldrä 8516	824 00 Hudiksvall
Joakim Ekman	Odengatan 35A	633 52 Eskilstuna
Torbjörn Eliasson	Box 57	820 50 Los
Roger Englund	Flogstavägen 81B	752 63 Uppsala
Åke Englund	Ordensgatan 11A	820 10 Arbrå
Elsa Eriksson	Pl. 5239	820 01 Voxnabruk
Erik Eriksson	Berge 3493	826 94 Norrala
Gun-Britt Eriksson	Box 11056	800 11 Gävle
Gunnar Eriksson	Kuppbolsvägen 82A	804 29 Gävle
Per Eriksson	Borovägen 2	811 35 Sandviken
Per Eriksson och Pija Ekroth	Bondarv 6045	820 40 Järvsö
Sten Eriksson	Tuvstarrvägen 32	803 36 Gävle
Gunnar Ersare	Ringvägen 2	820 60 Delsbo
Margareta Ferni	Norra Veckebo 174	820 42 Korskögen
Pia Hedblom och Stefan Flodin	Rävpasset 13B	803 35 Gävle
Gunnar Flygh	Bergkantsgatan 10C	653 42 Karlstad
Per Forsgren	Hesselmanns väg 45	752 63 Uppsala
Lars-Henrik Forssblad	Kontorsvägen 1	873 50 Väja
Signe Frank	Flästa 3718	820 10 Arbrå
Lena Fredricsson	Gräsvägen 44A	595 54 Mjölby
Kajsa v Friesen-Grapengiesser	Snäre 2975	827 00 Ljusdal
Sven Erik Färlin	Håvra 348	820 42 Korskögen
Karin Gisslén	Älgnäs 8547	823 02 Holmsveden
Lennart Glans	Tjarnvägen 1	824 00 Hudiksvall
Ingvar Granqvist	Strandvägen 2	730 61 Virsbo
Stig Olof Grigholm	Majorsgatan 12D	802 28 Gävle
Mats Gustafsson	Prästgårdsgatan 19A	752 30 Uppsala
Erik Göthner	Lugnvägen 6	816 00 Ockelbo
Lars Åke Haller	Idungatan 4	802 67 Gävle
Margareta och Bengt Halvarsson	Rullbo 2339	820 50 Los
Jens och Carina Hansen	Bondarv 2242	820 40 Järvsö
Jan Hassner	Rådhusgatan 25	827 00 Ljusdal
Arne Hedblom	Alvägen 2	822 00 Alfta
Gunni Hedkvist	Främlingshemsvägen 18	810 22 Årsunda
Pär Hedwall	C.D. Ekmansväg 4	820 23 Bergvik
Per-Olof Hellgren	Söderhamnsvägen 1084	821 50 Bollnäs
Daisy Hellsén	Skräddrabro 542	820 03 Viksjöfors
Birgitta Hellström	Ringvägen 35	810 41 Forsbacka
Bengt Hemström	Östanåvägen 13B	810 70 Älvkarleby
Bo Henriksson	Gamla Landsvägen 5	828 00 Edsbyn
Elisabeth Hermansson & Victor Li	Myra 2276	820 40 Järvsö
Mats Hindström	Norrskensgatan 5C, 2 tr	802 77 Gävle
Nils-Olof Holgersson	Jägaregatan 14	598 00 Vimmerby
Barbro Holma	Blockvägen 29 III	824 00 Hudiksvall

Hans Hultin	Sickervägen 7	805 97 Gävle
Gösta Hällhoff	Vänortsvägen 37, 2tr	824 00 Hudiksvall
Stig Höglblom	Persfallsvägen 8B	813 32 Hofors
Johan Ilöjer	Ångsullsvägen 7	803 36 Gävle
Per-Gunnar Jacobsson	Ringvägen 41	820 60 Delsbo
Hans Johansson	Slåttervägen 48	824 00 Hudiksvall
Maj Johansson	PI 682	820 46 Ramsjö
Marianne Johansson	Spelmansvägen 15B	810 10 Torsåker
Birger Jonsson	Fältspatsvägen 46	803 34 Gävle
Hans Jonsson	Hygabacka 2B	828 00 Edsbyn
Leif Jonsson	Per-Ersgränd 4	820 10 Arbrå
Margareta Jubel	Siggebodavägen 2A	814 30 Skutskär
Kerstin Jönsson	PI 308	820 50 Los
Sigurd Jönsson	Nordanågatan 8	822 00 Alfta
Lennart Karlén	Rödsippsstigen 1	153 00 Järna
Gunnar Karlsson	Malmstigen 11	812 00 Storvik
Thomas Karlsson	Kulramsvägen 3C	223 67 Lund
Mats Karström	Ålstigen 9	960 30 Vuollerim
John-Erik Klaar	Ljungvägen 7	820 22 Sandarne
Arild Krovoll	Olav Engelbrekts. Allé 48	N-7040 Trondheim NORGE
Lennart Landenmark	Rimfrostgatan 27	802 74 Gävle
Gunborg Lantell	Tennigatan 8	811 52 Sandviken
Arnold Larsson	Johannesberg 3465	820 60 Delsbo
Bengt MP Larsson	Johannesbäcksg 80B, 2tr	754 33 Uppsala
Bengt Larsson	PI 1196 Tubbo	840 10 Ljungaverk
Gustav och Berit Larsson	Kaserngatan 31	802 54 Gävle
Inge Larsson	Tegnervägen 1	823 00 Kilafors
Lars Larsson	Skolhusgatan 25	826 00 Söderhamn
Leif Larsson	Långgatan 79	822 00 Alfta
Ove Lennström	Brunnsgatan 59D	802 52 Gävle
Tomas Lindahl	Bonadsvägen 30	757 57 Uppsala
Anders Lindblad	Kalhagsgatan 1B	824 00 Hudiksvall
Anders Lindqvist	Floravägen 4A	841 00 Ånge
Erik Ljungstrand	Torgny Segerstedtsatan 46	421 69 Västra Frölunda
Birgitta Looek	Svangatan 4D	803 46 Gävle
Bertil Lund	Ringarstigen 29	804 26 Gävle
Hans Lundberg	Kyrkängsvägen 2	804 26 Gävle
Johannes Lundberg c/o Yggström	S:t Eriksgatan 7, 4 tr	112 39 Stockholm
Alice Lundgren	Brändströmsgatan 13A	803 24 Gävle
Åke Lundblad	Televägen 3	814 31 Skutskär
Bengt-Olof Lundinger	Jägargatan 7	802 64 Gävle
Rolf Lundqvist	Kyrkvägen 12	790 26 Enviken
Stig Magnusson	Rävpasset 7C	803 35 Gävle
Jan W Mascher	Röntgenavd. Lasarettet	891 89 Ömsköldsvik

Per Mellström	Wijberget 3	816 30 Ockelbo
Ingegerd Mickelz	Björkhamreg. 10 D	821 31 Bollnäs
Roland Moberg	Öpirs väg 9	754 40 Uppsala
Per-Erik Modd	Östergatan 1B	821 42 Bollnäs
Christer Nilsson	Sandbackavägen 18D	903 46 Umeå
Gunnar och Karin Nilsson	Vågskrivargatan 1A	803 20 Gävle
Lars och Lisa Nilsson	Wijberget 18	816 81 Ockelbo
Tage Nilsson	Näckrosvägen 9	286 72 Örkelljunga
Nadja Niordson	L. Grevegårdsvägen 25	421 55 Västra Frölunda
Jan Nodén	Porfyrvägen 3	803 34 Gävle
Anders Nordin	Idungatan 15	195 51 Märsta
Erik Nordin	Gustavsgatan 2B	802 66 Gävle
Ingvar Nordin	Sjömansgatan 11A	413 15 Göteborg
Lars-Thure Nordin	Skogsvägen 5B	737 49 Fagersta
Bo Norell	Tredje Tvärgatan 24A	802 84 Gävle
Stig Norell	Pell-Persvägen 8	820 40 Järvsö
Ingrid Norlén	Fleminggatan 29, 3tr	802 55 Gävle
Berndt Nyberg	Grän Rasbo	755 96 Uppsala
Sören Nyström	Tansågatan 10	784 43 Borlänge
John Ohlanders	Knyssla 380	820 12 Rengsjö
Stefan och Elisabeth Olander	Björkhamregatan 8D	821 31 Bollnäs
Bengt Oldhammer	Odonstigen 2A	792 52 Mora
Christina Olmårs	Hofra 271	820 42 Kors Krogen
Eva Olsson	Pl 4238A Sjövästa	820 40 Järvsö
Karin Olsson	Pl 1008	820 41 Färila
Kenneth Olsson	Åsgatan 6	827 00 Ljusdal
Per-Olof Olsson	Durovägen 42	803 28 Gävle
Ulf Olsson	Västerrönningen 20	805 97 Gävle
Björn Owe-Larsson	Årstavägen 104 nb	121 71 Johanneshov
Aage Pedersen	Vestre Alle 49	DK 9530 Støvring DANMARK
Anna Persson	Valla 1429	820 41 Färila
Stefan Persson	Pl 2271 Röste	821 00 Bollnäs
Tony Persson	Garvarvägen 32	827 00 Ljusdal
Åke Persson	Skolgatan 12	981 31 Kiruna
Barbro Risberg	Hagmarksgatan 44	813 00 Hofors
Sven Rune	Bergstig 6	805 98 Gävle
Torsten Röstlund	Gaddaborgsvägen 48	818 32 Valbo
Enar Sahlin	Box 3	430 63 Hindås
Margareta Sandberg	Garlvö 9382	824 00 Hudiksvall
Margit Sandberg	Tallvägen 26C	826 34 Söderhamn
Hilding Sandenör	Brunnsgatan 84B	802 51 Gävle
Karin Sandström	Drakövägen 14	824 00 Hudiksvall
Sven Sander	Östanbäcksvägen 58	818 92 Valbo

Einar Sjödin	Bergsgatan 10	827 00	Ljusdal
Lars Sjölin	Vallarestigen 30	803 42	Gävle
Erik Skarp	Skebokvarnsvägen 292, 3tr	124 50	Bandhagen
Lotta Skogh	Prästbordsvägen 38	810 22	Årsunda
Eric Stefansson	Pl 9 Gåsholma	817 00	Norrundet
Lennart Stenberg	Fastlagsvägen 13	126 48	Hägersten
Ulf Strandberg	Nybruksvägen 23	824 00	Hudiksvall
Bengt Stridh	6:e Bjurhovdagången 36I	723 53	Västerås
Svante von Strokirch	Österänge Pl.1012	810 65	Skärplinge
Peter Ståhl	Lugna gatan 74	802 75	Gävle
Sören Sundberg	Kägelvägen 22	810 10	Torsåker
Erik Sundström	Havregränd 1	811 60	Sandviken
Bo Svartholm	Önevägen 15	832 00	Frösön
Ulf Swahn	S Kopparslagargatan 13B	802 51	Gävle
Arne Söderberg	Svabensverk 80	790 26	Enviken
Tor Söderlund	Heidenstamsgatan 47	754 27	Uppsala
Jan-Olof Tedebrand	Pl 4821	855 90	Sundsvall
Zoila Tellzén	Sorrovägen 4C	820 41	Färila
Göran Törnqvist	Bredåker 4889	820 70	Bergsjö
Gunnar Uhlin	Skeppdalsvägen 67	824 00	Hudiksvall
Rosa Wallgren	Källparksgatan 2, 3tr	754 32	Uppsala
Kjell Wallin	Kubbovägen 4	805 92	Gävle
Jane Walter	Lidnersplan 6, 6 tr	112 53	Stockholm
Björn och Birgitta Wannberg	Ormvråksvägen 7	756 52	Uppsala
Mats Wedin	Gnejsvägen 7A	752 42	Uppsala
Olof Wedin	Utnoravägen 31	805 97	Gävle
Göran Wendt	Högtorpsvägen 142 B	352 42	Växjö
Börje Wernersson	N. Källåsvägen 49	430 50	Källered
Sture Westerberg	Läsvägen 97	951 48	Luleå
Rolf Westerlund	Myra 2286	820 40	Järvsö
Torbjörn Westermarck	Ladugårdsvägen 5	183 38	Täby
Carl Johan Wikström	Snickarvägen 2	840 73	Bispgården
Bengt Wilander	Smultronbacken 21 A	811 37	Sandviken
Ingrid Wäng	Hälsingegatan 12B	821 32	Bollnäs
Åke Ågren	Ringvägen 9E	826 50	Söderhamn
Gösta Åslund	Ludvigsbergsvägen 22B	852 34	Sundvall
Ing Marie Åström	Pl 2515	830 40	Krokom
Nils-Åke Öhlin	Länsmansvägen 33	818 31	Valbo
Edith Östlund	Sund 752	820 46	Ramsjö
Sune Östlund	Övre Backbergsvägen 10	812 03	Kungsgården

Bollnäs kommunbibliotek	Västergatan 12	821 00	Bollnäs
Biblioteket Botaniska Muséet	Ö. Vallgatan 18	223 61	Lund
Att. T. Ljung Dalarnas Botaniska Sällskap	Torsångsvägen 116	781 46	Borlänge
Databanken för hotade arter	Box 7072	750 07	Uppsala
Domänverket Ljusdals Revir	Hantverkargatan 14 B	827 00	Ljusdal
Edsbyns bibliotek	Celsiusgatan 2	828 00	Edsbyn
Gävle-Dala Fältbiologerna	Lindsberg 4795	791 91	Falun
Hofors bibliotek	Box 135	813 00	Hofors
Gotlands Botaniska Förening	Box 1339	621 24	Visby
Göteborgs Universitetsbibl.	Svensktrycket Box 5096	402 22	Göteborg
Hudiksvalls bibliotek	Långgatan 2	824 00	Hudiksvall
Iggesunds skogsf. Modo Skog AB	Box 15	825 00	Iggesund
Biblioteket Inst. f. systematisk botanik	Carls Skottsbergs gata 22	413 19	Göteborg
Biblioteket Inst. f. systematisk botanik	Box 541	751 21	Uppsala
Jämtland-Härjedalens Naturskyddsförbund	Box 595	831 27	Östersund
Korsnäs-Marma AB		801 11	Gävle
Kungliga Biblioteket	Box 5039	102 41	Stockholm
Linköpings Universitetsbibliotek	Svensktrycket	581 83	Linköping
Ljusdals bibliotek	Box 700	827 00	Ljusdal
Ljusdalsbygden museum	Kyrkogatan 26	827 00	Ljusdal
Lunds Universitetsbibliotek	Box 3	221 00	Lund
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Miljövärdsheten	801 70	Gävle
Miljökontoret	Box 36	801 02	Gävle
Botaniska avd. Naturhistoriska riksmuseet	Biblioteket, Box 50007	104 05	Stockholm
Naturrutan i Gefle Dagblad	Box 367	801 05	Gävle
Nordanstigs kommunbibliotek	Box 56	820 70	Bergsjö
Sandvikens folkbibliotek	Box 503	811 25	Sandviken
Stads- och länsbiblioteket i Gävle	Södra Strandgatan 6	802 22	Gävle
Stockholms Universitetsbibliotek	Svensktrycket	106 91	Stockholm
Söderhamns stadsbibliotek	Köpmangatan 6	826 00	Söderhamn
Umeå Universitetsbibliotek	Box 1441	901 24	Umeå
Umeå Universitet	Avd. för ekologisk botanik	901 87	Umeå
Uppsala Universitetsbibliotek	Box 510	751 20	Uppsala
Värmlands Botaniska Förening	Stöpsjöhyttan	682 00	Filipstad
Västerbottens Botaniska Förening	Box 10098	900 10	Umeå
Biol. Museet Västergötlands Botaniska För.	4:e Villagatan 6	502 44	Borås

Höstmöte

25 oktober på Lundnäs i
Arbrå

Gamla nummer av VÄX till salu

Anders Delin

Vissa nummer av VÄX har tagit helt slut, men av några finns det en rest-upplaga, som föreningen säljer ut. Du kan få de nummer Du behöver genom att sätta in 20 kronor per önskat häfte på föreningens postgirokonto, 57 58 11-5.

Följande nummer finns:

1985 nr 1, med artiklar om Stenatjämarna, Mossor på myrar i Los, Brunklöver, Mellanljusnans lagunsjöar och Ävjepilört.

1985 nr 3: Knottblomster, Ljusnans strandflora, Låsbräken och svampar, Glesgröe/ Storgroë, Klockljung, Låsbräken igen.

1986 nr 1: Floran i Torsåker, Ringlav, Tensberg, Lavar vid Sävasjön, Sunnäs, Toppjungfrulin, Sötgräs, Ovanåkersskogarna, Sveriges näst äldsta tall, Ängsflora i Hälsingland.

1986 nr 2: Ögontröstnyckel, Kanada-starr, Skörd i Rogsta på 1930-talet, Åkerogräs.

1986 nr 3: Sommarmötet i Hofors, Linnean society i London, Projekt Härjedalens flora, Sötgräsets reaktion på kalluggning, Hornslandet, Guckusko i Ovanåker, Gran-bräken i Färila, Carex pallens.

1987 nr 1: Växternas övervintring, Herkules, Skogssvingel, Hässlebrodd/ Sötgräs, Växternas kemiska revirförsvar, Databehandling.

1987 nr 3: Dr Larssons fotspår, Utbredningskartor, Vår-arv, Inventering i Torsåker, Inventardagar i Hassela, Hornslandet, Backmåra, Lav-fynd, Torvtak, Fjällögontröst.

1988 nr 1: Arne Sandströms minne, Pyrola-arternas blad, med färgbild, Fjällven, Vårstarr, Ängs- och hagmarksinventeringen, Floran vid korttidsreglerad älvstrand, Mossor på Gros-sjöberget, Småsilesår.

1988 nr 2: Vegetation på block, Flora och markanvändning på Römaren, Utbredning av måror, Guckusko i Los, Moviken, Finnstarr.

1988 nr 3: En ruta i Kårböle, Borrån och Ängerån, Myggblomster, Klibbal, Vitmossor, Myrstarr vid Johans loke.

1989 nr 1: Darrgräs, Ängs- och Hagmarksinventeringen, Losmötet, Kårbölemötet, Ruderatväxter, Lindefallet, Färgbild på finnstarr, Klibbal, Frossört, Kråkbärsarterna, Fjällhällebräken.

1989 nr 2: Igelknoppsarter, Projekt

Gästriklands flora, Skogsfru, Hamra nationalpark, Växternas övervintring del II, Mosippa och skogsgödsling, Rödplister/Flikplister.

1990 nr 1: Backlök, Mossnycklar, Vippärt, Nordlig anisticka, Sötgräs, Storbergets mossor.

1990 nr 2: Väktarverksamheten i Gästrikland, Fynd från Gästrikland, Utbredningskartor och fynd från Hälsingland, Tjuvberget, Lavar vid Sävasjön 2.

1991 nr 2: Växter som kom med tåget till Hofors, Nya lavar för Hälsingland, Hartmansstarr, Borstfibbla och luddkrissla, Gotlandsag, Flora vid Svågan.

1991 nr 3: Finbräken, Plagiobothrys scouleri-tiggarstav, Lappranunkel, Tågstarr, Bombmurkla, Bovik-Forsbatka, Reseberättelse från norra Hälsingland.

1992 nr 1: Doftticka=nordlig anisticka, Mossor som indikerar skyddsvärd skog, Att återskapa ängsflora, Låsbräken vid Gryttjesberget, Backtrav- grustrav-sandtrav med färgbilder, Fynd i Gästrikland, Carl Hartmans förteckning från 1810, Äldsta tallen i Gästrikland.

Manusstopp

5 januari 1993

Söderhamn:

HT 11/7-92

Blommornas stad

Söderhamn kallas parkernas stad, men frågan är nu om Söderhamn i framtiden kommer att kallas blommornas stad?

Klynnetåg

Arnold Larsson

Sommaren -91 inventerade jag en ruta uppe i Bjuråkers skogsbygd. Under en vandring i rutan i slutet av juni kom jag upp på en höjd med vidsträckt utsikt. I söder skymtade Dellensjöarna bakom skogsåsarna. I sydväst stack det upp en bergstopp med ett brant stup mot norr, som jag tidigare ej sett. Berget gick ej att återfinna på de kartor jag hade med, det låg för långt västerut. Tog därför ut en noggrann kompasskurs och när jag kom hem kunde jag med hjälp av fler kartor räkna ut att berget jag sett var Skärkullen, beläget i Ljusdals socken ca 3,5 km NV om Gröntjärn.

Branta berg brukar ju vara botaniskt intressanta, speciellt om de sticker upp högt över omgivningen. Ett par dagar senare (910630) tog jag mig därför dit i ösregn på dåliga, bitvis översvämmade skogsbilvägar. Vägen som enligt kartan gick alldeles intill berget höll på att läggas om så jag fick ställa bilen och gå upp mot berget söderifrån. Vegetationen i den branta skogklädda sydslutningen var mycket mager, liksom uppe på det plana krönet. Norrut stupade berget rakt ned. En vidsträckt utsikt mot norr kunde anas i regnet och dimman.

På själva stupkanten mot norr satt några få små tuvor av den växt jag hade hoppats möjligen kunna finna här, nämligen

klynnetåg *Juncus trifidus*. Tre små tuvor med sammanlagt ca 15 färska och några få torra fjolårsstrån satt längs stupkanten. Övriga arter längs bergskanten var gran, tall, vårtbjörk, blåbär, lingon, odon och kråkbär. Lokalens RUBIN-koordinater är 16G5D1029 och ligger 467 m.ö.h.

Klynnetåg är tidigare funnen två gånger i Hälsingland. 1937 fann Gunnar Lohammar den i nordstupet på Storåsen i Enånger och 1947 fann samme man den i Blaxåsbergets nordstup. Den förekommer också på några få liknande kustnära lokaler i Medelpad och Ångermanland. Klynnetåg är allmän i fjällen och strax öster därom men har sedan en utbredningslucka österut till de fåtaliga kustlokalerna. Fyndet på Skärkullen kan sägas fylla ut den utbredningsluckan något. Berget ligger ca 6-7 mil från kusten och 12-15 mil från klynnetågets sammanhängande utbredning i fjällen.

Förekomsten på bergstopparna vid kusten har tolkats som en reliktförekomst från tiden närmast efter istiden (Lohammar 1950). Det har också framförts att spridning möjligen kan ha skett från fjällen och österut via samernas årliga renflyttningar som tidigare gick ända ut till kusten (Mascher 1990).

Litteratur

Lohammar G. 1950: Svensk Botanisk Tidskrift 44:203-213.

Mascher J.W. 1990: Ångermanlands flora.

Klynnetåg (*Juncus trifidus*).
Skärkullen, Ljusdals s:n 910630.

Har Neptuni åkrar flyttat till Valbo?

Birgitta Hellström

Jag satt en dag på bussen in till Gävle och tänkte på vad Leif och jag hade varit med om på Öland dagarna runt pingst.

Det blev en hel del med växter och fåglar och några nya underbara orkidé-lokalerna. Undrade vad som hade hänt i naturen hemma omkring den vecka vi varit borta.

Bussen passerade nu Nybo och litet slött vandrade min blick in i ett "grustag" som jag kallar det och "jag höll på att få en chock"!

Hela grusplanen var nästan täckt med storsvuxna blåeldar. Jag trodde knappt att det var sant. Bussen fortsatte fast jag helst skulle vilja ha ropat, Stopp! Stanna!

Jag skyndade att uträtta mina ärenden i Gävle och fort tillbaks med nästa buss. Nu steg jag av i Nybo och vandrade in bland tusentals blåeld. De största var ca 1 m breda och ca 1,3 m höga. Jag har aldrig sett så ståtliga exemplar förut.

Tankarna gick till Neptuni åkrar på Öland som vi nyss hade besökt. Dom bleknade vid jämförelse med den här lokalen.

Jag vandrade runt bland blåeldarna länge innan jag kom till medvetande igen. Det fanns ju faktiskt andra rara växter där också.

Grusplanen med sina slänter är ung. 120x150 m stor och där rymdes ca 90 arter, däribland odört, fårtunga, oxtunga, kungsljus, malört, sandvita, smällglim, ullört, vitblåra och äkta johannesört.

Jag har aldrig varit där och botaniserat förut. Det har mest sett igenvuxet och skräpigt ut men för ett år sedan planades rullstensåsen ut ännu mera och det städades upp för en industritomt. Ingen byggnation kom igång utan växterna hade här fått sitt Eldorado.

När jag kom hem till Forsbacka slog jag upp blåeld i Enar Lindbergs "Gästriklands kärleväxter" och där stod det att blåelden blev sedd av Enar Lindberg 1949 vid Södra Valbo Station. Den ligger alldeles i närheten och banvallen går förbi den här blåeld-lokalen. Det måste vara därifrån som alla frön har spritt sig till grusplanen.

Ja man behöver tydligen inte vara ute och gå i naturen alla gånger för att göra fina fynd - den här gången satt jag bekvämt i en buss och upptäckte något spännande. På mina bussresor mellan Forsbacka och Gävle har jag även gjort andra fina fynd, till exempel fodervallört, taklosta och harklöver - men det är en annan historia!

STATENS NATURVÅRDSVERK
Naturresursavdelningen
Flora- och faunavårdsenheten
Ad Marianne Gransberg

Datum
1992-04-23

SNV:s diarienummer
223-394-92 Ns

Enligt sändlista

Fridlysning av samtliga arter av orkidéer i Sverige

Statens naturvårdsverks styrelse beslutade den 10 februari 1992 att fridlysa samtliga arter av orkidéer (familjen Orchidaceae) i Sverige. Fridlysningen innebär förbud mot att plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada vilt växande exemplar av orkidéer i hela landet. Förbudet gäller även att ta bort sådana växtarters frön. Undantag från förbudet kan om särskilda skäl föreligger medges av Naturvårdsverket. Sådana skäl kan till exempel vara insamling av växtexemplar för forskningsändamål eller insamling av frön för kontrollerad odling av orkidéer.

Fridlysningen har kungjorts i Statens naturvårdsverks författningssamling SNFS 1992:3, NV 54 och trädde i kraft den 7 april 1992. Naturvårdsverket översänder härmed ett exemplar av kungörelsen (ej till kommuner som automatiskt får ett exemplar från Allmänna förlaget) samt en promemoria med bakgrund och motiv för beslutet. Verket vill samtidigt rekommendera övriga myndigheter att sekretessbelägga lokaluppgifter för hotade, sällsynta och hänsynskrävande orkidéarter. Markägare och andra myndigheter bör dock informeras. För att få en möjlighet att bedöma omfattningen av den illegala verksamheten beträffande uppgrävning och insamling av orkidéer och andra växtarter tar verket tacksamt emot uppgifter om iakttagelser av sådan verksamhet. Uppgrävning av orkidéer och andra fridlysta arter bör polisanmälas och rapporteras till Naturvårdsverket (tel 08 - 799 14 23), Databanken för hotade arter (tel 018 - 67 26 18, 67 34 14) eller Mats Forslund (flora- och fågelvakten; tel 0226 - 700 50, fax 0226 - 700 22).

En informationsbroschyr om Sveriges orkidéer kommer att finnas färdig i juni och kan då rekquireras från verket. Ytterligare information kan erhållas från undertecknad.

Enligt uppdrag

Marianne Gransberg

Bilaga:

Sändlista

Promemoria

Kungörelse SNFS 1992:3, NV 54 (ej till kommunerna)

STATENS NATURVÅRDSVERK
Naturresursavdelningen
Naturskyddsenheten
Ad Marianne Gransberg

PROMEMORIA

Datum
1992-01-27

1(6)

SNV:s diarienummer
223-394-92 Ns

Fridlysning av samtliga arter av orkidéer i Sverige

Föreliggande promemoria ger bakgrund och motiv till ett förslag om fridlysning av samtliga inom landet förekommande arter (innefattande underarter, varieteter och former) av orkidéer (familjen Orchidaceae). Fridlysningen skall enligt förslaget innebära förbud mot att plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada vilda exemplar samt deras frön.

Förslaget innebär att Naturvårdsverket för första gången utnyttjar möjligheten att med stöd av 14 § naturvårdsförordningen fridlysa växtarter över hela landet.

Inledning

Är det fara att en växtart kan komma att försvinna eller utsättas för plundring får, enligt 14 § första stycket naturvårdslagen, regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela förbud mot att inom landet eller en del av landet ta bort eller skada en växt av den arten där den växer vilt. Förbud meddelas med stöd av 14 § första stycket naturvårdsförordningen av Statens naturvårdsverk såvitt avser hela landet och av länsstyrelsen såvitt avser länet eller del därav. Förbudet skall inte utgöra hinder mot att marken nyttjas på ett ändamålsenligt sätt, om inte annat föreskrives vid dess meddelande. Förbudet mot borttagande av växtarten gäller även markägaren, men innebär alltså inte att pågående markanvändning får försvåras.

Som framgår ovan innebär fridlysning av en växtart ett skydd mot borttagande av växten, men inte ett skydd för artens miljö om så inte har föreskrivits särskilt. För att skydda en art mot biotopförändringar och exploateringar måste således områdesskydd i form av naturreservat, naturvårdsområde eller i vissa fall naturminne, samt hänsynstagande i skogs- och jordbruket tillämpas för värdefulla växtlokaler. För arter som är särskilt utsatta för plockning och handel är dock fridlysning ett kompletterande och nödvändigt instrument för skydd av arten.

I samtliga län har respektive länsstyrelse fridlyst ett antal växtarter med stöd av 14 § första stycket naturvårdsförordningen. Fridlysningarna har i regel omfattat mindre vanliga växtarter som är attraktiva för plockning och i vissa fall försäljning, det vill säga orkidéer och andra företrädesvis vårbloppande och iögonfallande arter. Naturvårdsverket har hittills inte utfärdat någon generell fridlysning för en växtart. Frågan om en generell fridlysning av samtliga arter av orkidéer har dock aktualiserats vid olika tillfällen.

Allmänt om orkidéer

Orkidéfamiljen (Orchidaceae) är den största, mest mångformiga och högst utvecklade och specialiserade bland de enhjärtbladiga växterna. Den är också en av växtrikets största familjer och består av över 20 000 arter spridda över hela världen. Orkidéerna är ofta extremt specialiserade miljömässigt och mycket känsliga för miljöförändringar. Många arter tycks dock trivas i de mest skiftande miljöer. Bland arterna i familjen finns både marklevande och epifytiska (växer på växter, vanligen träd) samt epilittiska (växer på stenar).

Orkidéerna hör till de senaste tillskotten under blomväxternas utvecklingshistoria och de ingående arterna är inte fullständigt stabila, vilket resulterar i att närbesläktade arter kan producera fertila hybrider under naturliga förhållanden. Formrikedom och förmågan att hybridisera gör orkidéerna till en systematiskt svårhanterlig familj. En stor mängd former och varieteter uppstår lätt och avgränsningar mellan arter är därför ofta svåra att göra.

Orkidéer i Sverige

I Sverige finns 42 arter av orkidéer samt ett antal varieteter uppdelade på 23 släkten, vilka alla är marklevande. Några arter förekommer över hela landet, medan vissa har en nordlig utbredning. De flesta arterna har dock en sydlig utbredning. Många arter är bundna till eller gynnade av kalkrik mark och de rikaste orkidélokaler i landet återfinns i kalkområden, framför allt på Öland och Gotland.

Några arter, till exempel Jungfru Marie nycklar (*Dactylorhiza maculata*), förekommer tämligen allmänt i landet, men flertalet arter är sällsynt förekommande. I de av Naturvårdsverket fastställda listorna över hotade växtarter i Sverige 1990 är 18 orkidéarter upptagna;

- Hotkategori 1 (akut hotade): vityxne (*Leucorchis albida* ssp. *albida*), lappfela (*Platanthera obtusata*),
- Hotkategori 2 (sårbara): honungsblomster (*Herminium monorchis*), knottblomster (*Microstylis monophyllos*), brunkulla (*Nigritella nigra*),
- Hotkategori 3 (sällsynta): salepsrot (*Anacamptis pyramidalis*), norna (*Calypso bulbosa*), storsyssla (*Cephalanthera damasonium*), majnycklar (*Dactylorhiza majalis*), kal knipprot (*Epipactis phyllanthes*), sen brudsporre (*Gymnadenia conopsea* var. *densiflora*), luktsporre (*Gymnadenia odoratissima*), brudkulla (*Gymnigritella runei*), gulyxne (*Liparis loeselii*), kärnycklar (*Orchis laxiflora*),
- Hotkategori 4 (hänsynskrävande): rödsyssla (*Cephalanthera rubra*), guckusko (*Cypripedium calceolus*), skogsfru (*Pipogium aphyllum*).

Brudkullan (*Gymnigritella runei*) i hotkategori 3 är en relativt nyupptäckt art som är endemisk för Sverige, vilket innebär att den inte finns någon annanstans i världen. Sverige har därmed ett särskilt ansvar för att bevara arten.

Flertalet av de orkidéarter som finns i landet har sedan länge uppmärksamats som ett ovanligt, exotiskt och ur skönhetssynpunkt värdefullt inslag i floran. Genom sin speciella form och vanligen iögonfallande färg är orkidéerna eftertraktade för plockning och uppräknings för inplantering i trädgårdar. De är också attraktiva för samlare och för försäljning. Blommornas byggnad samt arternas ekologi och systematik intresserar många forskare och amatörer som ägnar sig åt forskning kring olika arter.

Under årens lopp har ett flertal större plundringar av orkidélokaler upptäckts på olika ställen i landet, där ofta samtliga exemplar i ett område har grävts upp. Plundringarna har i några fall inneburit att en hel växtlokal har spolierats för alltid. Några exempel på arter som grävts upp är johannesnycklar (*Orchis militaris*), ängsnycklar (*Dactylorhiza incarnata*), Adam och Eva (*Dactylorhiza sambucina*) samt vityxne (*Leucorchis albida*). Det är troligt att dessa växtexemplar i många fall förs ut ur landet till utländska samlare och köpare i bland annat Holland och Tyskland genom organiserad illegal handel.

Fridlysning av orkidéer

Mot bakgrund av att orkidéerna ofta är speciellt utsatta för tryck genom plockning, samtidigt som många är sällsynta eller hotade till följd av miljöförändringar och markanvändning, har många av arterna i familjen fridlysts i enlighet med 14 § naturvårdslagen av länsstyrelserna i respektive län. Eftersom de olika förordnandena tillkommit vid olika tidpunkter vid de olika länsstyrelserna har en viss variation beträffande både kriterier och beslutsformuleringar uppkommit. Naturvårdsverket har dock som remissinstans i enlighet med sina uppgifter utövat en viss standardiserande inverkan och angett vissa riktlinjer. Några särskilda anvisningar för fridlysning enligt 14 § naturvårdslagen har dock aldrig utgivits av verket.

För närvarande har nära hälften av landets länsstyrelser fridlyst samtliga orkidéarter inom respektive län, medan övriga länsstyrelser fridlyst enstaka eller ett mindre antal arter. Fridlysningarna är ofta ojämnt fördelade i förhållande till arternas förekomst och vissa arter är fridlysta inom delar av landet där de lokalt är vanligare. I många fall är en art fridlyst i ett län men inte i ett intilliggande, vilket kan synas inkonsekvent och förvirrande för allmänheten.

En generell fridlysning av samtliga orkidéarter inom landet skulle ge en samstämmig och konsekvent behandling av problemet och vara lätt att tillämpa. En invändning skulle kunna vara att vissa arter är tämligen allmänna och att vissa förekommer relativt rikligt inom några områden, såsom till exempel på Öland och Gotland. En fridlysning som omfattar samtliga arter är dock motiverad mot bakgrund av att många arter är svåra att bestämma i fält även för en expert. De flesta kan särskilja en orkidé från övriga växtarter, men en sällsynt art kan lätt förväxlas med en vanlig och skulle därmed riskera att utsättas för plockning om inte alla arter är fridlysta. Det har även förekommit att relativt sett vanliga arter utsatts för massinsamlingar. Fridlysningen skulle också komma att omfatta arter som är mer oansenliga och inte lika attraktiva för plockning. Dessa kan dock ofta vara begärliga för samlare inom och utom landet. Dessutom ger lagtexten möjlighet att fridlysa arter som *kan* komma att försvinna eller utsättas för plundring, vilket torde gälla samtliga orkidéarter. De praktiska fördelarna talar därför för en generell fridlysning. Allmänhetens ökade miljömedvetenhet och orkidéernas särställning i den svenska floran torde också innebära att en fridlysning möter förståelse hos de flesta.

Några andra aspekter på fördelarna med en generell fridlysning är att det försvårar den illegala utförseln av orkidéer ur landet. Dels för att det inte går att hänvisa till att en art tagits i ett län där den inte är fridlyst, och dels för att det är svårt för tullpersonalen att vid tullbeslag skilja på de olika orkidéarterna och deras rotknölar, medan det går att lära sig att känna igen orkidéknölar i allmänhet.

Ett viktigt motiv för ett fullgott skydd av svenska orkidéer är de åtaganden Sverige bundit sig för i och med internationella överenskommelser. Genom att ansluta sig till konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö (Bernkonventionen) har Sverige förbundit sig att vidta de åtgärder som erfordras för konventionens tillämpning i Sverige. Detta innebär dels att vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa ett skydd för de vilda djur- och växtarternas miljöer, men också att vidta nödvändiga lagstiftande åtgärder för att säkerställa särskilt skydd för de arter av vilda växter som anges i bilaga I (strängt skyddade växtarter). De svenska orkidéarter som är upptagna i denna bilaga är guckusko (*Cypripedium calceolus*), gulyxne (*Liparis loeselii*) och lappfela (*Platanthera obtusata* ssp. *oligantha*). För dessa arter skall enligt konventionen

förbud mot plockning, samling och uppgrävning gälla. Särskild hänsyn skall också ägnas de arter som är utrotningshotade eller sårbara, framför allt endemiska arter. Detta gäller således orkidéarterna i hotkategori 1 och 2 samt den endemiska brudkullan (*Gymnigritella nunei*).

Sverige har också anslutit sig till konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter (Washingtonkonventionen) och har därmed förbundit sig att reglera handeln med de arter som är upptagna i bilagorna till konventionen. Hela familjen Orchidaceae är upptagen i bilaga II som omfattar arter vilka riskerar att bli utrotade om inte handeln underkastas strikta bestämmelser. Länderna inom EG har dock fört upp samtliga europeiska orkidéarter till bilaga I som omfattar arter med vilka handel i princip är förbjuden. Mot bakgrund av detta är det foljdriktigt att Sverige fridlyser samtliga svenska orkidéarter, dels för att få samstämmiga regler med EG, men också för att undvika att Sverige blir en fristad för orkidésamlare när reglerna blir hårdare i andra länder. Öland och Gotland och även andra områden i Sverige är kända internationellt för sina orkidéförekomster och risken för massinsamlingar ökar om orkidéerna här skulle vara fria för plockning, samtidigt som de är fredade i andra länder.

En generell fridlysning av orkidéarter bör också omfatta växternas frön. Fri fröinsamling skulle kunna innebära ett hot mot återväxten på lokaler med små och känsliga populationer. En enstaka fröinsamling torde dock normalt inte inverka menligt på populationen.

Sammanfattningsvis kan följande skäl anföras till stöd för en generell fridlysning av samtliga arter av orkidéer inom landet:

- samtliga orkidéarter är redan fridlysta i nära hälften av alla län
- ger en samordnad och konsekvent tillämpning av fridlysningen av orkidéer
- ger ett förbättrat skydd för de arter som är speciellt utsatta för plockning och handel
- underlättar för allmänheten som inte behöver hålla reda på olika bestämmelser för olika arter och län
- undanröjer risken för förväxling mellan sällsynta och mer vanliga arter som är svåra att skilja åt
- försvårar illegal insamling och utförsel ur landet
- underlättar för tullmyndigheten vad gäller identifiering av fridlysta arter, då olika arter av orkidéer är svåra att skilja åt
- förhindrar att den illegala handeln koncentreras till Sverige när restriktionerna blir hårdare i andra länder
- innebär fullföljande av internationella överenskommelser samt anpassning till EEC-ländernas reglering av handel med orkidéer

Undantag

Den generella fridlysningen av artgruppen orkidéer skall i likhet med jaktlagstiftningen ha som utgångspunkt att alla arter skall vara skyddade och att undantag från denna huvudregel skall förekomma i minsta möjliga utsträckning. En undantagsmöjlighet måste dock finnas när särskilda skäl föreligger. Dessa kan till exempel utgöras av insamling av växtexemplar för forskningsändamål och fröinsamling för uppodling av orkidéer.

STATENS NATURVÅRDSVERK

PROMEMORIA

6(6)

1992-01-27

223-394-92 Ns

Förslag till beslut

Statens naturvårdsverks styrelse föreslås härmed att, mot bakgrund av det ovan anförda och med stöd av 14 § första stycket naturvårdsförordningen, besluta om generell fridlysning av samtliga arter av orkidéer (familjen Orchidaceae) inom landet. Fridlysningen skall innebära att det är förbjudet att plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada vilt växande exemplar av orkidéer samt deras frön.

Förbud som meddelas med stöd av 14 § första stycket naturvårdsförordningen skall kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Föreskrifterna skall således kungöras i Statens naturvårdsverks författningssamling i enlighet med bifogade förslag.

Marianne Gransberg

Marianne Gransberg

Höstmöte söndag den 25 oktober

GÄBS traditionella höstmöte hålls som vanligt hos Anders Delin på Lundnäs i Arbrå. Söndag den 25 oktober kl. 10 träffas vi för att summera sommarens upplevelser. Tag med pressade växter, som du vill ha hjälp med att artbestämma eller som du vill visa andra. Tag också med diabilder (max 30) för att visa växter som du inte kan artbestämma, ovanliga växter eller vackra växtbilder som vi kan glädjas åt då och kanske också längre fram på vykort eller som illustration i Hälsinge- eller Gästrikfloran. Alla är välkomna.

Innehåll

- 3 En fin säsong.
Barbro Risberg
- 8 Spjutskråp i Gästrikland.
Gunnar Nilsson
- 10 Medlemsregister.
- 17 Gamla nummer av VÄX till salu.
Anders Delin
- 19 Klynnetåg på Skärkullen.
Arnold Larsson
- 21 Har Neptuni åkrar flyttat till Valbo?
Birgitta Hellström
- 22 Fridlysning av samtliga arter av orkidéer i Sverige.
- 27 Höstmöte söndag den 25 oktober